Krystyna Łęska,
Katarzyna Pogłodzińska

Teatr i poezja w nauczaniu języka angielskiego w szkole średniej

Literatura w wersji oryginalnej nie cieszy się zbyt dużą popularnością w polskiej szkole. Większość nauczycieli uważa ją za formę, która nie pomaga w rozwijaniu umiejętności komunikowania się w języku obcym i na dodatek jest trudna do wprowadzenia na lekcji. Może jednak wato zmienić to podejście, ponieważ literatura może być cennym źródłem tekstów autentycznych.

W niniejszym artykule spróbujemy przedstawić korzyści, płynące z wykorzystania poezji oraz sztuk teatralnych w nauczaniu języka w szkole średniej.

Nasze życie do pewnego stopnia przypomina teatr. Często zachowujemy się jak aktorzy i wkładamy „maskę" aby nie pokazać co naprawdę czujemy – swoista tragikomedia – tak jak to powiedział Szekspir w *Jak wam się to podoba*:

„All the world's a stage

and all the men and women merely players."

Teatr jest więc częścią naszego codziennego życia, dlaczego nie miałby się zatem stać motywującą i interesującą techniką w szkole?

Jeśli zdecydujemy się wykorzystać sztuki teatralne i poezję w nauczaniu języka, uczniowie z pewnością mogą wiele skorzystać. Teatr i poezja to nie tylko źródło doznań estetycznych, ale także materiał dostarczający wiedzy o kulturze i pomagający ją zrozumieć. Jednocześnie mobilizuje do dyskusji, wymiany opinii i refleksji; z drugiej zaś strony, ułatwia naukę prawidłowej wymowy, intonacji, rytmu i akcentu. Pamiętać jednak należy, że mimo iż są to materiały autentyczne, mogą zawierać formy archaiczne, nie używane w codziennych sytuacjach komunikacyjnych. Przy wyborze sztuk teatralnych i tekstów poetyckich musimy brać pod uwagę ich stopień trudności, aby nie zniechęcić uczniów do sięgania po oryginalne teksty.

Nieskomplikowana sztuka teatralna może być ciekawą pozycją, czytaną i interpretowaną na regularnych zajęciach językowych. Jednakże niebezpieczeństwo takiego czytania tekstu oryginalnego tkwi w tym, że uczniowie mogą go traktować jako coś odizolowanego od ich życia. Jeśli tak się stanie, trudno im będzie zrozumieć motywy postępowania bohaterów sztuki. Użyteczne byłoby zatem umożliwienie uczniom zidentyfikowanie się z postaciami i spojrzenia na nie, jak na prawdziwych ludzi z prawdziwymi problemami.

Oto fragment inscenizacji pod tytułem: *Supernatural Forces in Four Plays by W. Shakespeare* zrealizowanej na podstawie *A Midsummer Night's Dream*, *The Tempest*, *Hamlet* i *Macbeth*.

Elfy ze *Snu nocy letniej* układają do snu swoją królową. Śpiewają:

You spotted snakes with double tongue
Thomy hedgehogs, be not seen;
Newts and blind worms, do no wrong,
Come not near our fairy queen.
Philomel with melody
Sing in our sweet lullaby;
Lulla, lulla, lullaby, lulla, lulla, lullaby ...
Never harm,
Nor spell, nor charm
Come our lovely lady nigh.
So good night with lullaby.

Elf: Now away! All is well.

Elfy wychodzą. Królowa Tytania śpi. Wchodzi duszek Puck i wyciska sok z kwiatu na powieki Tytanii.

Puck: What you see when you wake
for your true love you must take
be it ounce, or cat, or bear.
Wake when some vile thing is near.

Tytania śpi Puck siada pod drzewem. Wchodzą Bottom i Snout, którzy w lesie chcą zrobić próbę przedstawienia.

Bottom: Here's a marvellously convenient place for our rehersal.
This green plot shall be our stage.

Snout: There are things in this comedy of Pyramus and Thisby
that will never please
You are Pyramus and I Thisby.

Snout zakłada perukę. Z tyłu podchodzi Puck, dla nich niewidzialny.

Puck: What silly peasants have we here, so near
the bed of the fairy queen?

Bottom (jako Pyramus zakochany w Thisby):
Thisby, the flowers of odious savours sweet ... (zacina się)

Snout (podpowiada): odours, odours ...

Bottom: ... odours savours sweet
So has your breath, my dearest Thisby, dear.

Puck: A stranger Pyramus than ever played here.
Let him be an ass.

Zamienia go w osła.

Snout (przerażony): O, monstrous! O, strange!
We are haunted! Help!

Ucieka.

Bottom (zdziwiony, wzrusza ramionami i nuci piosenkę): la, la ...

Titania (budzi się i patrzy z zachwytem na osła):
What angel wakes me from my flowery bed?

Bottom nie widzi jej i nuci dalej.

Titania (zachwycona i zakochana):
I pray you, gentle mortal, sing again,
On the first view to say, to swear I love you.

Bottom: I think mistress, you should have little reason for that.

Titania: You are as wise as you are beautiful.

Bottom: Not so, neither.

Titania: Out of this wood do not desire to go,
You shall remain here, whether you want or not.
I do love you; therefore go with me,

I'll give you fairies to attend you.

Peas! Blossom! Cobweb! Moth! and Butterfly!

Wchodzą po kolei elfy i kłaniają się.

Inscenizacja ta została wystawiona przez uczniów klasy trzeciej VII Liceum Ogólnokształcącego im. M. Kopernika w Częstochowie. Młodzież chętnie dzieliła się swoimi wrażeniami. Było fantastycznie i wesoło. Dużo się śmiali, świetnie bawili, zostali jeszcze lepszymi przyjaciółmi i lepszym zespołem klasowym. Jeden z chłopców powiedział: „Mniej się teraz boję mówić po angielsku, a kiedy rozmawiam często używam zdań zapamiętanych ze sztuki". Poprzez wspólną pracę nad spektaklem uczniowie udoskonalili umiejętność przekazywania myśli, uczuć w obcym dla nich języku. Znacznie poprawiła się ich wymowa, akcent i intonacja. Poza udoskonaleniem języka angielskiego uczniowie-aktorzy poczuli się dowartościowani, „ich" sztuka została przychylnie przyjęta przez widzów we własnej szkole i w czasie gościnnych występów.

Świadczy to o tym, że szkolne inscenizacje sztuk w języku obcym przynoszą wiele korzyści. Uczniowie:

- uczą się wyraźnej, poprawnej i czystej wymowy;
- ćwiczą wymowę, intonację, rytm i akcent w interesujących kontekstach dialogowych, a nie w nudnych drylach;
- uczą się nowego słownictwa i struktur gramatycznych;
- łączą w czasie konwersacji elementy paralingwistyczne (gest, mimika) z użyciem samego języka;
- nabierają pewności siebie;
- łączą naukę z zabawą.

Zanim przystąpimy do wystawienia wybranej sztuki należy ją odpowiednio przygotować od strony językowej i artystycznej. Większość źródeł radzi korzystać ze sztuk współczesnych, aby uniknąć archaicznych oraz rzadko używanych form językowych.

Chcemy tutaj polemizować z tą opinią. Język sztuki nie powinien być przestarzały. Stare teksty zawsze można jednak odpowiednio zmienić i zaadaptować, ale nie należy w nich całkowicie rezygnować z form archaicznych. Owe formy mogą być ciekawe dla uczniów z czysto poznawczego punktu widzenia.

Młodzież z VII LO im. M. Kopernika wystawiła fragmenty kilku sztuk Szekspira. Nasuwa się więc pytanie: dlaczego właśnie Szekspir?

Po pierwsze dlatego, że klasa liczyła dwudziestu ośmiu uczniów i wszyscy chcieli wziąć udział w sztuce. Szekspir dał możliwość zapewnienia dwudziestu sześciu ról, częściowo trochę ambitniejszych i dłuższych, a częściowo znacznie krótszych. Było też sześć ról niemych dla mniej odważnych uczniów, którzy bali się mówić na scenie, ale nie chcieli być wyeliminowani. Bardzo pragnęli uczestniczyć we wszystkim i pomagać, a biorąc udział w próbach uczyli się języka i zapamiętywali rolę innych. Sztuka przygotowywana w szkole powinna dać możliwość wystąpienia każdemu, kto ma na to ochotę.

Zaletą sztuk Szekspira jest duża liczba ról, niezbyt długich, jak dla ucznia szkoły średniej. Inscenizacja, o której mowa, koncentrowała się na stosunkowo krótkich scenkach połączonych tematem przewodnim. Wadą był trudny, niewspółczesny język i często długie monologi. Wszystkie archaiczne formy takie jak: „thou", „thee", „thy", etc. zostały zastąpione współczesnymi: „you", „your", a długie monologi skrócone.

Sam pomysł wystawienia Szekspira podobał się uczniom. Szczególnie dobrze zidentyfikowali się z rolami czarownic z *Makbeta* i nimf ze *Snu nocy letniej*. Były to dla nich postacie ekscytujące z racji swej przynależności do świata fantastycznego.

Pozostaje jeszcze do określenia rola nauczyciela w przygotowaniu inscenizacji. Ze strony prowadzącego niezbędny jest ogromny wysiłek i zaangażowanie. Jest to bowiem praca dodatkowa, pozalekcyjna i nieodpłatna. Nauczyciel pracujący nad inscenizacją nie musi mieć specjalnego przygotowania aktorskiego czy reżyserskiego, musi natomiast mieć dobry kontakt z młodzieżą, odpowiednio ją zachęcić i właściwie zorganizować zajęcia przygotowawcze.

Wystawiając sztukę w szkole nie należy liczyć, że będzie to wielkie osiągnięcie artystyczne. Celem jest tutaj udoskonalenie języka ucznia, jego rozwój kulturalny oraz świetna zabawa.

Szekspir to nie tylko wielki dramatopisarz, ale i poeta. Jego sztuki napisane są pięknym wierszem. Wystawiając je stwarzamy uczniom możliwość obcowania z wyrafinowanym, poetyckim językiem.

Na lekcjach języka angielskiego nauczyciel może, a nawet powinien wykorzystywać krótkie utwory poetyckie, których przygotowanie nie jest tak bardzo czasochłonne. Powstaje dylemat – jaki utwór poetycki wybrać. Mając świadomość tego, że wszelkie zmiany słownikowe, składniowe, gramatyczne zniekształcają sens utworu lirycznego, nauczyciele częściej sięgają po teksty poetów współczesnych. Wybór ten wydaje się być uzasadniony.

Przedstawimy na dwóch przykładach możliwości wykorzystania w wieloraki sposób utworu poetyckiego. Pierwszy z nich – *Mirror* – może być

wykorzystany w klasach o poziomie zaawansowanym, drugi – *TeeVee* – w klasach o poziomie średnio zaawansowanym.

Mirror

I am silver and exact, I have no preconceptions.
Whatever I see I swallow immediately
Just as it is, unmisted by love or dislike.
I am not cruel, only truthful -
The eye of a little god, four-cornered.
Most of the time I meditate on the opposite wall.
It is pink, with speckles. I have looked at it so long
I think it is a part of my heart. But it flickers.
Faces and darkness seperate us over and over.
Now I am a lake. A woman bends over me,
Searching my reaches for what she really is.
Then she turns to those liars, the candles or the moon.
I see her back, and reflect it faithfully.
She rewards me with tears and an agitation of hands.
I am important to her. She comes and goes.
Each morning it is her face that replaces the darkness.
In me she has drowned a young girl, and in me an old woman Rises toward her day after day, like a terrible fish.

Sylvia Plath

Utwór ten przedstawia w obrazowy i metaforyczny sposób stany emocjonalne człowieka, przede wszystkim zaś podkreśla nieuchronność ludzkiego przemijania. Jest to ciekawy temat do dyskusji, ale należy pamiętać, że rozmowa na temat wiersza może być ostatnim etapem lekcji poświęconej utworowi. Nauczyciel powinien najpierw pomóc uczniom w zrozumieniu wiersza, tak aby mogli oni docenić jego walory. Przeczytanie trudnego wiersza bez uprzedniego przygotowania może tylko zniechęcić i sfrustrować.

Na początek można podać uczniom sam tytuł, który może dostarczyć wielu informacji, rozbudzić wyobraźnię uczniów i zmusić ich do przewidzenia treści utworu.

Inną możliwością wprowadzenia wiersza jest pozbawienie go tytułu. Uczniowie próbują odgadnąć go na podstawie pierwszego wersu wiersza

podanego im przez nauczyciela. Jeżeli nie są w stanie wykonać tego zadania, otrzymują kolejne wersy. Wcześniej nauczyciel powinien jednak sprecyzować, że jest to tytuł jednowyrazowy i że odnosi się do przedmiotu.

Mirror zawiera w swojej strukturze bogate słownictwo i liczne synonimy, stanowi zatem odpowiedni materiał do ćwiczeń leksykalnych. Uczniowie otrzymują dwie tabelki, w które wpisują przymiotniki i czasowniki zawarte w wierszu. Pierwsza tabelka składa się na obraz lustra, druga na obraz kobiety.

Mirror		**Woman**
Przymiotniki	Czasowniki	Czasowniki
silver	meditate	bends
exact	look	turns
truthful	think	comes
...	see	goes
	reflect	replaces
	...	...

Następnie próbują znaleźć różnice pomiędzy tymi słowami, odczytując w ten sposób główne przesłanie utworu. Ze znaczenia słów wynika, że lustro jest symbolem stałości, a kobieta – zmienności.

Poetka używa licznych środków artystycznego wyrazu, takich jak personifikacja, epitety, porównania, powtórzenia. Nauczyciel powinien pomóc uczniom w ich odnalezieniu i właściwej interpretacji, tak aby mogli oni docenić bogactwo języka literackiego. Ciekawym ćwiczeniem może być poszukiwanie w utworze fragmentów, które odpowiadają parafrazom przygotowanym przez nauczyciela, np.:

Nauczyciel:	**Oczekiwana odpowiedź:**
I am the witness of people getting old	(w.17,18)
I reflect people's feelings and gestures	(w.14)
I am honest and show everything just as it is	(w.1,2)

Kolejne ćwiczenie stwarza możliwość rozwijania umiejętności mówienia lub pisania. Zadaniem uczniów może być streszczenie, lub przekształcenie utworu z pesymistycznego na optymistyczny poprzez zmiany pewnych słów lub wyrażeń, np.: wers 14 → She rewards me with laughter and touches with soft hands.

Wiersz *TeeVee* podejmujący problem z życia codziennego, jest dość prosty językowo, a jednocześnie przyjemny w odbiorze i łatwy do zapamiętania. Może zatem posłużyć za materiał do rozwoju wielu sprawności językowych, zarówno receptywnych, jak i produktywnych.

TeeVee

In the house
of Mr and Mrs Spouse
he and shewould watch teevee
and never a word
between them spoken
until the day
the set was broken.

Then „How do you do?"
said he to she,
„I don't believe we've met yet.
Spouse is my name.
What's yours?" he asked.
„Why, mine's the same!"
said she to he,
„Do you suppose that we could be -?"

But then the set came suddenly right about
And so they never did find out.
Eve Merriam

Utwór ten może być w wieloraki sposób wykorzystany na lekcji. Przykładem ćwiczenia rozwijającego sprawności słuchania i pisania jest dyktando, w niekonwencjonalnej jednak formie. W tym przypadku to uczniowie dyktują, a nie nauczyciel. Pracują oni w grupach współzawodniczących ze sobą. Wiersz wieszamy na ścianie, jeden uczeń z każdej grupy czyta i stara się zapamiętać jak najwięcej. Następnie wraca do swojej grupy i dyktuje to, co zapamiętał. Potem drugi uczeń robi to samo, aż do momentu, gdy zostanie odtworzony cały wiersz. Rymy ułatwiają to zadanie. Najważniejsze jest

jednak to, że uczniowie stają się odpowiedzialni za efekty swojej pracy, to od nich bowiem zależy powodzenie tego zadania. Ponadto ćwiczenie to budzi emocje i gwarantuje świetną zabawę. Uczniowie są o wiele bardziej zainteresowani i zaangażowani, niż gdyby nauczyciel im ten wiersz podyktował.

Cennym okazać się może ćwiczenie mające na celu uzupełnienie luki informacyjnej. Uczniowie pracują w parach. Każda osoba w parze otrzymuje tekst z innymi brakującymi wersami. Następnie dyktują sobie nawzajem brakujące linijki. Nauczyciel może również poprosić uczniów, aby spróbowali najpierw sami uzupełnić te luki, a następnie porównali swoją wersję z utworem. W ten sposób przeprowadzone ćwiczenie kształtuje umiejętność zgadywania i przewidywania, a jednocześnie uczy współpracy.

Student A	Student B
In the house	.....
.....	of Mr and Mrs Spouse
he and she	.....
.....	would watch teevee
and never a word	.....
.....	between them spoken
until the day	.....
.....	the set was broken.

Podobne założenia posiada ćwiczenie, polegające na logicznym odtworzeniu całości tekstu. Tym razem w wierszu brakuje kilku słów, które znajdują się w ramce w kolumnach A i B. Zadanie polega na połączeniu wyrazów rymujących się w pary, przeczytaniu ich, a następnie uzupełnieniu tekstu tymi wyrazami. Ćwiczenie to aktywizuje uczniów do logicznego myślenia, doskonali wymowę, akcent i intonację.

A	B
about	broken
house	teevee
he	same
she	be
name	out
spoken	spouse

In the .....
of Mr and Mrs .....
he and .....
would watch .....
and never a word
between them .....
until the day .....
the set was .....
Then „How do you do?"
said he to she,
„I don't believe we've met yet.
Spouse is my .....
What's yours?" he asked.
„Why, mine's the ....."
said she to .....
„Do you suppose that we could .....-?
But then the set came suddenly right .....
And so they never did find .....

Logiczne ułożenie rozsypanych linijek wiersza to cel kolejnego ćwiczenia, które rozwija sprawność rozumienia tekstu pisanego. Wprowadzając element rywalizacji (kto pierwszy ten wygrywa) motywujemy uczniów do sprawnej pracy nad tekstem, budzimy w nich entuzjazm i chęć zwycięstwa.

of Mr and Mrs Spouse
between them spoken
What's yours? „ he asked
„Do you suppose that we could be-?"
the set was broken.
said she to he,
In the house
would watch teevee
Spouse is my name.
And so they never did find out.
said he to she
he and she
Then „How do you do?"
and never a word
But then the set came suddenly right about
„Why, mine's the same!"
„I don't believe we've met yet.
until the day

Wiersz *TeeVee* może być również wykorzystany do ćwiczeń komunikacyjnych, takich jak dyskusja czy debata. Znalezienie idei przewodniej utworu może stać się punktem wyjścia do rozważań na temat trudności w porozumiewaniu się we współczesnej rodzinie. Polemika poświęcona treści utworu rozwija umiejętność spontanicznego wypowiadania się, pozwala na wyrażenie własnych opinii, przeżyć i odczuć.

Sprawność komunikacyjną uczniów rozwija ćwiczenie, w którym pozbawiamy utwór zakończenia, tj. dwóch ostatnich wersów. Zadanie polega na dokończeniu wiersza. Wersji z pewnością będzie wiele, a inicjatywa przechodzi całkowicie w ręce uczniów.

TeeVee może stać się też małym przedstawieniem teatralnym. Uczniowie mogą odegrać scenkę, w której biorą udział mąż, żona i telewizor.

Zaprezentowane powyżej typy ćwiczeń nie wyczerpują wszystkich możliwości; są one pewną propozycją tego, co można zrobić na lekcji. Nie ulega jednak wątpliwości, że zarówno sztuki teatralne, jak i poezja to cenne materiały do wykorzystania w nauczaniu języka obcego.